DAUNELE-INTERESE ÎN COMERŢUL INTERNAŢIONAL

Lilia GRIBINCEA,
doctor în drept, conferenţiar universitar (USM)

SUMMARY

Non-performance is failure by a party to perform any of its obligations under the contract, including defective performance or late performance.

The aggrieved party is entitled to full compensation for harm sustained as a result of the non-performance. Such harm includes both any loss which it suffered and any gain of which it was deprived, taking into account any gain to the aggrieved party resulting from its avoidance of cost or harm. Such harm may be non-pecuniary and includes, for instance, physical suffering or emotional distress.

Damages are to be paid in a lump sum. However, they may be payable in instalments where the nature of the harm makes this appropriate. Damages to be paid in instalments may be indexed.

Damages are to be assessed either in the currency in which the monetary obligation was expressed or in the currency in which the harm was suffered, whichever is more appropriate.

If a party does not pay a sum of money when it falls due the aggrieved party is entitled to interest upon that sum from the time when payment is due to the time of payment whether or not the non-payment is excused.

Dacă executarea în natură a obligaţiei, care rezultă dintr-un contract comercial internaţional, nu este posibilă nici pe cale de executare voluntară, nici pe cale de executare silită, creditorul are dreptul la executarea obligaţiei prin echivalent, devenind aplicabile regulile răspunderii contractuale.

Executarea indirectă a obligaţiei înseamnă[1] dreptul creditorului de a pretinde şi a obţine de la debitor echivalentul prejudiciului pe care l-a suportat, ca urmare a neexecutării, executării cu întârziere sau necorespunzătoare a obligaţiei.

Potrivit *Principiilor UNIDROIT*[2] *aplicabile contractelor comerciale internaţionale*, ediţia a treia – 2010 (în continuare – *Principiile UNIDROIT*), prin neexecutare se înţelege[3] orice încălcare de către una dintre părţi a oricăreia dintre obligaţiile sale contractuale, inclusiv executarea defectuoasă sau executarea cu întârziere. Şi Codul civil al Republicii Moldova[4], ca şi *Principiile UNIDROIT*, reglementează *lato sensu* neexecutarea obligaţiilor, stipulând[5] că neexecutarea include orice încălcare a obligaţiilor, inclusiv executarea necorespunzătoare sau tardivă.

În cazul neexecutării obligaţiilor ce rezultă din contractele comerciale internaţionale, devin aplicabile, ca şi în dreptul comun, regulile răspunderii contractuale. Pentru intervenţia răspunderii contractuale în raporturile de comerţ internaţional, sunt necesare cele patru condiţii de fond ale răspunderii contractuale, şi anume: *existenţa faptei ilicite, prejudiciul suportat de creditor, raportul de cauzalitate dintre fapta ilicită şi prejudiciu* şi *culpa debitorului*.

Dacă sunt întrunite condiţiile răspunderii contractuale, creditorul poate pretinde debitorului plata daunelor-interese[6]. Daunele-interese constituie despăgubirile băneşti, pe care debitorul trebuie să le plătească creditorului pentru prejudiciul suportat de acesta din urmă, datorită neexecutării, executării cu întârziere ori necorespunzătoare a obligaţiilor de către debitor.

Spre deosebire de dreptul comun, unde debitorul trebuie pus în întârziere printr-o notificare sau alt act echivalent, în dreptul comerţului internaţional debitorul este pus în întârziere prin ajungerea obligaţiei la scadenţă. În acest sens, Convenţia de la Viena asupra contractelor de vânzare internaţională de mărfuri din 11 aprilie 1980[7] (în continuare – Convenţia de la Viena) prevede că[8] cumpărătorul trebuie să plătească preţul la data stabilită prin contract sau care rezultă din contract şi din prezenta convenţie, fără a fi necesară o cerere sau altă formalitate din partea vânzătorului.

O altă regulă care se aplică obligaţiilor comerciale internaţionale constă în interdicţia acordării de către arbitru sau judecător a unui termen de graţie. Această regulă este prevăzută expres şi de Convenţia de la Viena, conform căreia nici un termen de graţie nu poate fi acordat vânzătorului de către judecător sau arbitru când cumpărătorul se prevalează de unul din mijloacele de care dispune în caz de contravenţie la contract[9]. Cumpărătorul poate acorda vânzătorului un termen suplimentar, de o durată rezonabilă, pentru executarea obligaţiilor sale. Exceptând cazul în care a primit de la vânzător o notificare prin care-l informează că nu-şi va executa obligaţiile în terme-

nul astfel acordat, cumpărătorul nu poate, înainte de expirarea acestui termen, să se prevaleze de vreunul din mijloacele de care dispune în caz de contravenţie la contract. Totuşi, prin acest fapt, cumpărătorul nu pierde dreptul de a cere daune-interese pentru întârziere în executare[10].

Convenţia de la Viena prevede că nici un termen de graţie nu poate fi acordat cumpărătorului de către judecător sau arbitru, când vânzătorul se prevalează de unul din mijloacele de care el dispune în caz de contravenţie la contract[11]. Potrivit Convenţiei, vânzătorul poate acorda cumpărătorului un termen suplimentar, de durată rezonabilă, pentru executarea obligaţiilor sale. În afară de cazul în care a primit de la cumpărător o notificare prin care îl informează că nu-şi va executa obligaţia în termenul astfel acordat, vânzătorul nu poate, înainte de expirarea acestui termen, să se prevaleze de niciunul din mijloacele de care dispune în caz de contravenţie la contract. Totuşi, vânzătorul nu pierde, prin acest fapt, dreptul de a cere daune-interese pentru întârzierea în executare[12].

În acelaşi spirit, *Principiile UNIDROIT* prevăd[13] că, în caz de neexecutare, creditorul poate notifica debitorul, că îi acordă un termen suplimentar pentru executarea obligaţiilor sale. Înainte de expirarea termenului acordat, creditorul poate suspenda executarea propriilor obligaţii corelative şi poate cere daune-interese, dar nu se poate prevala de niciun alt mijloc legal de sancţionare a neexecutării. Creditorul poate totuşi să invoce orice alt mijloc legal prevăzut de *Principiile UNIDROIT* pentru cazul neexecutării obligaţiilor, dacă debitorul îi transmite o notificare prin care îl informează că nu îşi va executa obligaţiile în termenul suplimentar acordat sau dacă, pe durata termenului suplimentar, nu s-a făcut o executare valabilă. Creditorul care, prin notificare a acordat un termen suplimentar rezonabil, poate, dacă executarea cu întârziere nu constituie o neexecutare fundamentală, să declare contractul rezolvit la expirarea termenului suplimentar. Un termen suplimentar nerezonabil poate fi prelungit cu o durată rezonabilă. Creditorul poate să prevadă în notificarea sa că neexecutarea obligaţiilor în termenul acordat va duce la încetarea contractului de plin drept. Cu toate acestea, creditorul nu poate să declare contractul rezolvit la expirarea termenului suplimentar, dacă neexecutarea este de o importanţă minimă în raport cu totalitatea obligaţiilor debitorului.

O altă regulă aplicabilă contractelor comerciale internaţionale este că în obligaţiile comerciale codebitorii sunt ţinuţi solidar, cu excepţia cazului când există o stipulaţie contrară, prezumţia extinzându-se şi asupra fidejusorului, care garantează obligaţia comercială a debitorului.

Codul civil al Republicii Moldova instituie în sarcina debitorului obligaţia[14] de a-l despăgubi pe creditor pentru prejudiciul cauzat din motivul neexecutării obligaţiei, dacă nu dovedeşte că neexecutarea acestei obligaţii nu-i este imputabilă.

Există următoarele categorii de daune-interese:

- *Daune-interese compensatorii*, care reprezintă despăgubirile acordate pentru neexecutarea totală sau parţială ori necorespunzătoare a obligaţiei contractuale a debitorului. Daunele-interese compensatorii trebuie să reprezinte echivalentul bănesc al prejudiciului cauzat creditorului, asigurând repunerea acestuia în situaţia patrimonială în care s-ar fi aflat, dacă debitorul şi-ar fi executat întocmai obligaţia.

Aceste daune-interese au două elemente[15]: pierderea efectiv suportată şi câştigul nerealizat şi reprezintă repararea prin compensaţie a prejudiciului cauzat creditorului. Daunele-interese compensatorii includ numai daunele directe, previzibile şi inevitabile, creditorul fiind ţinut de o obligaţie legală de prevenire şi limitare a prejudiciului şi neputând pretinde repararea daunelor pe care era în măsură să le evite. În acest sens, Convenţia de la Viena prevede[16] că partea care invocă contravenţia la contract trebuie să ia măsurile rezonabile, ţinând seama de împrejurări, pentru a limita pierderea, inclusiv câştigul nerealizat, rezultat al contravenţiei. Dacă ea neglijează să o facă, partea în culpă poate cere o reducere a daunelor-interese egală cu mărimea pierderii care ar fi trebuit evitată. S-a menţionat[17] că testul de previzibilitate al prejudiciului este obiectiv, bazat pe faptul că debitorul a avut un motiv ca să-l prevadă, fie că încălcarea va apărea în decursul ordinar al evenimentelor, fie va fi un rezultat al unor circumstanţe speciale, dincolo de cursul ordinar al evenimentelor, dar pe care debitorul avea motive să-l cunoască.

Daunele-interese compensatorii înlocuiesc executarea în natură[18], fiind modalitatea de executare prin echivalent bănesc şi, de aceea, nu pot fi cumulate cu acestea. Ele se referă doar la obligaţiile în natură, deoarece numai acestea sunt susceptibile de o executare prin echivalent bănesc şi nu se referă la obligaţiile pecuniare, care trebuie executate ca atare. Daunele-interese compensatorii pot fi convenite de părţi prin clauza penală.

- *Daune-interese moratorii*, care reprezintă despăgubirile în bani pe care debitorul aflat în întârziere (*mora debitoris*) trebuie să le plătească creditorului pentru întârzierea în executarea obligaţiei.

Pentru a putea fi acordate daunele-interese moratorii, se impun două condiţii[19]: creditorul să facă dovada prejudiciului suferit prin întârziere; debitorul să fie pus în întârziere, deoarece astfel se prezumă că a consimţit tacit la amânarea executării obligaţiei, în afară de cazurile în care debitorul este considerat a fi

de drept în întârziere. Daunele-interese moratorii nu înlocuiesc executarea în natură a obligaţiei şi pot fi cumulate cu aceasta şi cu daunele-interese compensatorii.

O altă categorie de daune o constituie *daunele cominatorii*, care sunt o creaţie a practicii judiciare, fiind concepute pentru a constrânge pe debitor în executarea obligaţiilor sale de a face sau a nu face. Se observă că[20], pe când daunele cominatorii sunt un mijloc de constrângere cu rolul de a-l determina pe debitor să execute în natură obligaţia, daunele-interese, moratorii sau compensatorii au funcţie reparatorie, reprezentând un mijloc de reparare a prejudiciului suferit de creditor.

Totuşi, daunele-interese cominatorii, în principiu, nu sunt admise atât în sistemele de drept continental, cât şi în *common law* şi aceasta ca o consecinţă a neadmiterii îmbogăţirii creditorului. Există regula, conform căreia răspunderea debitorului nu trebuie să constituie o sursă de îmbogăţire pentru creditor.

S-a remarcat[21] că părţile unui contract de comerţ internaţional, în virtutea principiului autonomiei voinţei – *lex voluntatis* –, pot stipula în contractul lor asemenea daune-interese cominatorii. În practică inserarea clauzelor de acest gen în contracte suscită probleme legate de recunoaşterea şi punerea lor în aplicare de către instanţe în cadrul soluţionării litigiilor.

În cazul contractelor comerciale internaţionale, dacă judecătorul refuză executarea hotărârilor judecătoreşti străine, comportând daune-interese cominatorii pe motivul că aceasta ar contraveni ordinii publice a forului, situaţia poate fi alta atunci când se cere *exequaturul* unei sentinţe arbitrale străine. Soluţia se bazează pe faptul că, atât arbitrajul în general, cât şi supunerea acordării daunelor-interese cominatorii unui arbitraj, se bazează pe acordul de voinţă al părţilor, astfel încât o convenţie explicită a părţilor, în acest sens, ar putea anihila reticenţa judecătorilor în ce priveşte recunoaşterea legitimităţii unor asemenea daune-interese.

În cazul sentinţelor arbitrale privind acordarea daunelor-interese cominatorii, arbitrul va trebui să urmărească ca sentinţa pronunţată să nu fie invalidată şi respinsă de autorităţile statale abilitate cu controlul acestor sentinţe, în special pe motivul că o asemenea sentinţă contravine ordinii publice din statul respectiv. Pentru a asigura executarea sentinţei, este important ca scopul urmărit de sancţiune, indiferent de legea materială aplicabilă, să apară legitim în statul în care se cere executarea sentinţei. Pentru a atinge acest obiectiv, arbitrul trebuie să aprecieze legitimitatea sancţiunii în lumina valorilor fundamentale exprimate în principiile transnaţionale reprezentând „trunchiul comun" al majorităţii sistemelor juridice, consacrat în comerţul internaţional sub noţiunea de *lex mercatoria*[22].

În dependenţă de interesul protejat al părţii lezate, sunt distinse: interesul pozitiv (*expectation interest*), interesul negativ (*reliance interest*) şi interesul de restituire (*restitution interest*).

Interesul pozitiv este interesul părţii lezate în obţinerea unui beneficiu din afacerea sa, prin punerea într-o poziţie pe care el ar fi ocupat-o, dacă ar fi fost executat contractul[23]. Interesul pozitiv este interesul creditorului faţă de executarea obligaţiei de către debitor în conformitate cu prevederile contractuale.

Interesul negativ este interesul părţii lezate în rambursarea pierderilor suportate, ca o consecinţă a faptului că a avut încredere în contract, prin punerea sa într-o poziţie pe care ar fi avut-o, dacă nu s-ar fi încheiat contractul[24]. Într-o altă opinie, interesul negativ are ca obiectiv repararea prejudiciului suportat de creditor din faptul că a acţionat în baza încrederii în promisiunea debitorului sau în baza unui contract, care a fost încheiat, dar nu a fost executat[25].

Interesul de restituire este interesul părţii lezate de a-i fi restituit orice beneficiu pe care el l-a conferit unei alte părţi[26]. În baza interesului de restituire, debitorul trebuie să fie repus în situaţia în care s-ar afla, dacă contractul nu ar fi fost încheiat, obligându-l să restituie prin echivalent avantajul monetar, *de exemplu plata unui avans sau preţul integral pentru o marfă care nu a fost livrată*, sau nemonetar, *de exemplu lucrările efectuate în folosul unui beneficiar care nu le-a achitat*, furnizat de către creditor[27].

S-a arătat[28] că cererea pentru interesul de restituire de fapt nu este o acţiune pentru daune-interese în sens strict, deoarece scopul ei este nu de a compensa partea lezată, dar de a lipsi partea care nu a executat de profitul nejustificat.

În doctrină s-a menţionat[29] că daunele-interese sunt acordate pentru a compensa interesul pozitiv (*expectation interest*) al părţii lezate, dar partea lezată, în principiu, are opţiunea între recuperarea prejudiciului în baza interesului pozitiv, interesului negativ sau interesului de restituire. Se oferă următorul exemplu: cumpărătorul unui utilaj defectat poate recupera sau costul utilajului şi cheltuielile de instalare (interesul negativ) sau profitul pe care l-ar fi avut folosind utilajul (interesul pozitiv), dar nu ambele, întrucât astfel el ar obţine o îmbogăţire nejustificată.

Evaluarea despăgubirilor poate fi: *judiciară*, *legală* sau *convenţională*.

Evaluarea judiciară a despăgubirilor se va face conform următoarelor principii:

a) Principiul reparării integrale a prejudiciului suportat de creditor. Despăgubirea trebuie să cuprindă, aşa cum am menţionat mai sus, atât pierderea efectiv

suportată – *damnum emergens*, cât şi câştigul nerealizat – *lucrum cessans*. Potrivit *Principiilor UNIDROIT*[30], creditorul are dreptul la repararea integrală a prejudiciului rezultat din faptul neexecutării. Acest prejudiciu include atât pierderile pe care le-a suportat, cât şi câştigurile de care a fost privat, luând în considerare orice câştig al creditorului, rezultând dintr-o cheltuială sau din evitarea unei pierderi. În comentariul aferent acestei prevederi, se menţionează că noţiunea de prejudiciu efectiv trebuie înţeleasă într-un sens larg. Acesta poate acoperi o reducere a activelor creditorului sau o creştere a pasivelor sale care apare, printre altele, atunci când un creditor, care nu a fost plătit de debitorul său, trebuie să împrumute bani pentru a-şi onora angajamentele. Pierderea profitului este beneficiul care ar fi fost, în mod normal, obţinut de creditor, dacă contractul ar fi fost executat corespunzător.

b) Debitorul răspunde numai pentru daunele previzibile la momentul încheierii contractului, cu excepţia cazului în care vina debitorului în executarea obligaţiei sale îmbracă forma dolului (intenţiei).

c) Prejudiciul trebuie să fie cert, indiferent dacă este actual sau viitor.

d) Debitorul răspunde numai pentru daunele directe, dar nu şi pentru cele indirecte.

În doctrină s-a menţionat ca o condiţie de reparare a prejudiciului, ca acesta să fie nereparat[31]. Debitorul este îndreptăţit la o singură reparare integrală a prejudiciului suportat, el neputând cumula mai multe despăgubiri pentru aceeaşi pagubă. De regulă, prejudiciul este reparat de către autorul faptei ilicite, însă sunt situaţii în care o terţă persoană plăteşte despăgubirile, acoperind astfel în totalitate sau parţial prejudiciul, fie benevol, fie în baza altui temei juridic decât răspunderea delictuală, menţionându-se ca exemplu, *inter alia*, un contract de asigurare. De exemplu, dacă prejudiciul este mai mare decât despăgubirea acordată de compania de asigurări în baza unui contract internaţional de asigurare, creditorul poate pretinde diferenţa de la debitor.

În doctrina juridică au fost sintetizate[32] moduri speciale de evaluare a despăgubirilor, utilizate în practica arbitrală de comerţ internaţional. Se menţionează că practica arbitrală din comerţul internaţional a stabilit unele moduri speciale privind evaluarea daunelor, care însă nu derogă de la cele de drept comun, dar constituie aplicaţii ale acestora, în cazuri particulare. Sunt enumerate următoarele moduri specuale:

a) *O modalitate specială de evaluare a despăgubirilor apare, atunci când creditorul procedează la executare coactivă sau asimilată, respectiv la o vânzare compensatorie sau o cumpărare de înlocuire*.

În acest sens, Convenţia de la Viena dispune[33]: când contractul este rezolvit, iar cumpărătorul într-o manieră rezonabilă şi într-un termen rezonabil după rezolvire, a procedat la o cumpărare de înlocuire sau vânzătorul la o vânzare compensatorie, partea care cere daune-interese poate obţine diferenţa dintre preţul din contract şi preţul cumpărării de înlocuire sau al vânzării compensatorii, precum şi orice alte daune-interese care pot fi datorate în temeiul art.74 al Convenţiei.

Pentru situaţia în care contractul este rezolvit, iar mărfurile au preţ curent, partea care cere daune-interese poate[34], dacă nu a procedat la cumpărarea de înlocuire sau la o vânzare compensatorie conform art.75, să obţină diferenţa dintre preţul stabilit prin contract şi preţul curent din momentul rezolvit, precum şi orice alte daune-interese ce pot fi datorate în temeiul art.74. Cu toate acestea, dacă partea care cere daune-interese a declarat contractul rezolvit după ce a intrat în posesia mărfurilor, este aplicabil preţul curent din momentul intrării în posesie, şi nu preţul curent din momentul rezolvirii.

Principiile UNIDROIT prevăd[35] că creditorul care, după ce a reziliat contractul, face un contract de înlocuire într-un termen rezonabil şi într-o manieră rezonabilă, poate recupera diferenţa dintre preţul contractului şi preţul contractului de înlocuire ca şi daunele-interese pentru orice alt prejudiciu.

În cazul vânzării compensatorii sau cumpărării de înlocuire, un rol important îl are şi sarcina probei cuantumului despăgubirii, care incumbă părţii ce invocă prejudiciul. Astfel, vor fi prezentate contractele care vor confirma preţul iniţial convenit de părţi, cât şi preţul obţinut ulterior sau preţul ulterior de cumpărare.

b) *O modalitate de evaluare, pentru care practica arbitrală a aplicat prin analogie regulile de la executarea coactivă, constă în acordarea de despăgubiri egale cu diferenţa dintre preţul contractual şi cel existent la data litigiului*.

În acest sens, un tribunal arbitral a statuat că[36], în materie comercială şi în condiţiile deprecierii monetare accentuate, dacă preţul mărfii livrate nu a fost plătit conform contractului, vânzătorul are dreptul să ceară, în virtutea principiului reparării integrale a daunelor, pe lângă preţul restant, şi despăgubiri egale cu diferenţa dintre preţul contractual şi cel actual. După cum în cazul vânzării-cumpărării coactive, partea păgubită prin neexecutare are dreptul şi la diferenţa dintre preţul contractual şi cel efectiv realizat, tot astfel în cazul creşterii preţurilor, datorită deprecierii monetare accentuate, vânzătorul are dreptul să ceară preţul actual al mărfii livrate şi neplătite.

c) *Prejudiciul poate fi evaluat şi prin referire la preţul curent.*

Principiile UNIDROIT prevăd această modali-

tate de evaluare, stipulând[37] că creditorul care, după încetarea contractului, nu a încheiat un contract de înlocuire, dar există un preţ curent pentru prestaţiile contractuale, poate recupera diferenţa dintre preţul contractual şi preţul curent din momentul încetării contractului, precum şi daunele-interese pentru orice alte prejudicii suplimentare. După cum am menţionat mai sus, o asemenea prevedere există şi în Convenţia de la Viena. Preţul curent, potrivit *Principiilor*, este preţul folosit în mod uzual pentru bunurile livrate sau pentru serviciile prestate în circumstanţe comparabile la locul la care contractul ar fi trebuit executat sau, dacă nu există un preţ curent în acel loc, preţul curent de la orice alt loc, care pare rezonabil să fie luat drept referinţă. În acelaşi sens, Convenţia de la Viena prevede[38] că preţul curent este cel al locului unde ar fi trebuit făcută predarea mărfurilor sau, în lipsă de preţ curent în acest loc, preţul curent practicat într-un alt loc care în mod rezonabil poate fi considerat ca loc de referinţă, ţinând seama de diferenţele la cheltuielile de transport ale mărfurilor.

d) *În comerţul internaţional, dar şi în raporturile juridice interne, deseori s-a ridicat problema determinării prejudiciului suferit de o parte contractantă, ca urmare a neexecutării contractului de către cealaltă parte, prin raportare la dobânzile bancare plătite de partea prejudiciată la creditele luate de la bancă pentru desfăşurarea activităţii sale curente în perioada de după scadenţa contractuală.*

În această privinţă, practica arbitrală şi judiciară s-au pronunţat, în majoritatea cazurilor, în sensul că partea creditoare nu este îndreptăţită în mod automat la despăgubiri echivalente cu dobânzile plătite la creditele bancare curente pe care le-a contractat în perioada întârzierii debitorului în plată. O asemenea evaluare a despăgubirilor este posibilă numai dacă se face dovada certă că între neexecutarea sau executarea cu întârziere a contractului de către debitor şi contractarea de credite purtătoare de dobânzi bancare de către creditor, există o relaţie de la cauză la efect, adică respectivele credite au fost indispensabile pentru desfăşurarea activităţii curente a creditorului.

e) *Cu privire la câştigul nerealizat, practica arbitrală a arătat că acesta se stabileşte în funcţie de profitul net, iar nu de cel brut, pe care cumpărătorul l-ar fi obţinut prin revânzarea mărfurilor ce nu i-au fost livrate.* Profitul net se determină prin scăderea cheltuielilor pe care cumpărătorul ar fi trebuit să le suporte dacă marfa i-ar fi fost livrată[39].

Evaluarea despăgubirilor în cazul culpei comune este reglementată de *Principiile UNIDROIT*, care stabilesc că atunci când prejudiciul este parţial imputabil creditorului sau unui alt eveniment pentru care şi-a asumat riscul, valoarea daunelor-interese este redusă în măsura în care aceşti factori au contribuit la producerea prejudiciului, având în vedere conduita fiecăreia dintre părţi.

Referitor la evaluarea despăgubirilor în cazul nerespectării obligaţiei de cooperare, menţionăm că, în dreptul american a fost promovată doctrina *mitigation* (micşorare, limitare cantitativă) potrivit căreia nici un creditor al obligaţiei la repararea unei daune nu îşi poate valorifica dreptul decât în limitele eforturilor sale de a micşora povara debitorului. Obligarea creditorului care pretinde daune-interese pentru a dovedi că a luat toate măsurile ca să-şi micşoreze paguba reclamantă reprezintă o regulă impusă de principiul ocrotirii creditului. În doctrina juridică s-a menţionat[40] că daunele-interese sunt compensatorii iar nu speculative, şi aceste daune nu includ pierderile care ar putea fi evitate printr-un efort rezonabil. Regula privind obigaţia de limitare (reducere, minimizare, atenuare, moderare) a prejudiciului (*duty to mitigate damages)* în doctrină este atribuită[41] la consecinţele principiului neadmiterii îmbogăţirii creditorului. Conform doctrinei limitării prejudiciului[42], partea vătămată nu va putea recupera daunele pentru pierderile pe care ea le-ar fi putut evita cu eforturi rezonabile şi fără riscuri nejustificate, povară sau umilire. Regula privind obligaţia de limitare a prejudiciului este o creaţie a sistemului *common law.* Se menţionează[43] că obligaţia de a limita prejudiciul se bazează pe principiul bunei credinţe, iar creditorul lezat nu este în drept să privească pasiv situaţia care se deteriorează, ci trebuie să întreprindă acţiuni în vederea atenuării prejudiciului.

Nerespectarea principiului cooperării pentru limitarea prejudiciului este sancţionată atât în reglementările uniforme, cât şi în legislaţiile naţionale ale statelor. Astfel, Convenţia de la Viena prevede[44] că partea care invocă contravenţia la contract trebuie să ia măsurile rezonabile, ţinând seama de împrejurări, pentru a limita pierderea, inclusiv câştigul nerealizat, rezultat al contravenţiei. Dacă ea neglijează să o facă, partea în culpă poate cere o reducere a daunelor-interese egală cu mărimea pierderii care ar fi trebuit evitată. Conform *Principiilor UNIDROIT*[45], debitorul nu este răspunzător pentru prejudiciul suferit de creditor în măsura în care acesta l-ar fi putut reduce prin mijloace legale rezonabile. Creditorul poate recupera orice cheltuieli rezonabile suportate în încercarea de a reduce prejudiciul. În Comentariul oficial, textul este ilustrat cu următorul exemplu: A, o companie care a fost angajată de B pentru construirea unei fabrici, întrerupe brusc lucrările atunci când proiectul este aproape terminat. B caută o altă companie pentru terminarea construirii fabricii, dar nu ia nici o măsură pentru protecţia construcţiilor pe şantier, a căror stare se înrăutăţeşte datorită intemperiilor. B nu poate ob-

ţine despăgubiri pentru aceste deteriorări, cauzate de lipsa măsurilor de protecţie provizorie.

Şi Codul civil român[46] reglementează prejudiciul imputabil creditorului, stipulând[47] că, dacă, prin fapta sau omisiunea sa culpabilă, creditorul a contribuit la producerea prejudiciului, despăgubirile datorate de debitor se vor diminua în mod corespunzător. Această dispoziţie se aplică şi atunci când prejudiciul este cauzat în parte de un eveniment al cărui risc a fost asumat de creditor. Debitorul nu datorează despăgubiri pentru prejudiciile pe care creditorul le-ar fi putut evita cu o minimă diligenţă. Creditorul poate însă recupera cheltuielile rezonabile făcute în vederea limitării prejudiciului.

Principiile UNIDROIT reglementează modalitatea de plată a despăgubirilor, stipulând[48] că daunele-interese trebuie plătite integral. Totuşi, ele pot fi plătite în rate, atunci când natura prejudiciului face ca acest lucru să fie potrivit. Daunele-interese care vor fi plătite în rate trebuie indexate. Potrivit Codului civil al Republicii Moldova[49], dacă din lege, contract sau din natura obligaţiei nu reiese altfel, debitorul poate executa obligaţia în rate numai cu consimţământul creditorului.

Conform *Principiilor UNIDROIT*[50], daunele-interese trebuie evaluate în moneda în care este exprimată obligaţia pecuniară sau moneda în care a fost suferit prejudiciul, în funcţie de cea care este mai adecvată. În comentariul aferent articolului, se menţionează că alegerea aparţine creditorului, cu condiţia respectării principiului reparării integrale. În absenţa oricărei indicaţii contrare, o parte are dreptul la dobândă şi la penalităţi în aceeaşi monedă în care este exprimată obligaţia principală.

Evaluarea legală a despăgubirilor. Potrivit Convenţiei de la Viena[51], dacă o parte nu plăteşte preţul sau orice altă sumă datorată, cealaltă parte are dreptul la dobânzi asupra acestei sume, fără a prejudicia asupra daunelor-interese pe care ar fi îndreptăţită să le ceară în temeiul art.74 al Convenţiei. CC RM prevede că în cazul în care, conform legii sau contractului, obligaţia este purtătoare de dobândă, se plăteşte o dobândă egală cu rata de refinanţare a Băncii Naţionale a Moldovei dacă legea sau contractul nu prevede o altă rată[52]. Prin urmare, dobânda legală are un caracter subsidiar pentru situaţia în care părţile contractante nu au prevăzut rata dobânzii în contract.

Principiile UNIDROIT stabilesc[53] că dacă o parte nu plăteşte o sumă de bani la scadenţă, creditorul are dreptul să ceară dobândă pentru suma respectivă, datorată indiferent de faptul dacă debitorul beneficiază sau nu de o exonerare în conformitate cu art. 7.1.7 al *Principiilor UNIDROIT*.

Daunele moratorii în cazul obligaţiilor băneşti sunt reglementate şi în Codul civil român, conform căruia[54], în cazul în care o sumă de bani nu este plătită la scadenţă, creditorul are dreptul la daune moratorii, de la scadenţă până în momentul plăţii, în cuantumul convenit de părţi sau, în lipsă, în cel prevăzut de lege, fără a trebui să dovedească vreun prejudiciu. În acest caz, debitorul nu are dreptul să facă dovada că prejudiciul suferit de creditor ca urmare a întârzierii plăţii ar fi mai mic. Dacă, înainte de scadenţă, debitorul datora dobânzi mai mari decât dobânda legală, daunele moratorii sunt datorate în acelaşi cuantum. Creditorul are dreptul, în plus, la daune-interese pentru orice prejudiciu suplimentar pe care l-a suferit din cauza neexecutării.

Dobânda legală se plăteşte în toate cazurile când obligaţia principală are ca obiect o sumă de bani şi este executată cu întârziere sau nu este executată.

În obligaţiile pecuniare ce rezultă din contractele comerciale internaţionale, debitorul se află de drept în întârziere, din momentul în care obligaţia devine exigibilă. Dobânda legală se achită creditorului, fără ca acesta să fie obligat de a prezenta dovezi referitoare la existenţa prejudiciului, deoarece simpla lipsă de folosinţă a unei sume de bani deja generează prejudiciu.

În raporturile de comerţ internaţional, rata dobânzii are un caracter convenţional, părţile fiind în drept să stabilească în contract rata dobânzii pentru întârzierea la plata unei sume băneşti.

Pentru situaţia în care părţile nu au stabilit rata dobânzii în contract, *Principiile UNIDROIT* stabilesc[55] că rata dobânzii va fi rata medie a dobânzii practicate de bănci pentru împrumuturi pe termen scurt pentru moneda de plată a contractului la locul plăţii prevăzut în contract sau, atunci când nu există o asemenea rată a dobânzii în acel loc, va fi acea rată a dobânzii din statul monedei de plată. În absenţa ratei dobânzii atât la locul plăţii, cât şi în statul monedei de plată, rata dobânzii va fi cea corespunzătoare fixată de legea statului monedei de plată.

Referitor la cumulul dobânzii cu actualizarea creanţei în funcţie de rata inflaţiei, în doctrina juridică s-au formulat opinii contradictorii. Unii autori opinează[56] în sensul admisibilităţii, de principiu, a cumulului dobânzii cu actualizarea creanţei în funcţie de rata inflaţiei, dată fiind natura şi scopurile diferite ale celor două instituţii. Astfel, dobânda este preţul lipsei de folosinţă a sumei datorate, pe când actualizarea cu inflaţia urmăreşte păstrarea valorii reale a obligaţiei băneşti. Alţi autori se pronunţă[57] în sensul inadmisibilităţii cumulului dobânzii cu actualizarea creanţei în funcţie de rata inflaţiei.

Referitor la dobânda pentru daunele-interese de neexecutarea unei obligaţii care nu are ca obiect o sumă de bani, *Principiile UNIDROIT* prevăd[58] că, cu

excepţia cazului în care s-a convenit altfel, dobânda la daune-interese pentru neexecutarea obligaţiilor care nu au ca obiect o sumă de bani se calculează de la momentul neexecutării.

Dobânda se datorează până la data plăţii efective, dacă o instanţă de judecată sau un tribunal arbitral nu a stabilit altfel.

Evaluarea convenţională a despăgubirilor. Clauza penală în contractele comerciale internaţionale.

Codul civil al Republici Moldova defineşte[59] clauza penală (penalitatea) ca fiind o prevedere contractuală prin care părţile evaluează anticipat prejudiciul, stipulând că debitorul, în cazul neexecutării obligaţiei, urmează să remită creditorului o sumă de bani sau un alt bun. Potrivit Codului civil român[60], clauza penală este aceea prin care părţile evaluează anticipat daunele-interese, stipuland că debitorul se obligă la o anumită prestaţie în cazul neexecutării obligaţiei principale.

Conform *Principiilor UNIDROIT*[61], atunci când contractul prevede că o parte care nu îşi execută obligaţiile trebuie să plătească o anumită sumă pentru această neexecutare, creditorul are dreptul la această sumă, indiferent de prejudiciile suportate în mod real de acesta. Prevederea dată este ilustrată în comentariu cu următorul exemplu: A, un fost fotbalist internaţional din ţara X, a fost angajat pe un termen de 3 ani pentru a antrena jucătorii echipei de fotbal al lui B din ţara Y pentru un salariu lunar de 10.000 dolari australieni. În contract s-a stipulat plata unei penalităţi de 200.000 dolari australieni în caz de concediere nejustificată. A este concediat fără nici un motiv peste 6 luni. A are dreptul la suma penalităţilor convenită, chiar dacă a fost angajat imediat de o altă echipă, cu un salariu dublu decât cel primit de la B.

În limba engleză, clauza penală este exprimată prin expresiile „*liquidated damages clause*" sau „*penalty clause*". Astfel[62], un contract poate conţine o prevedere *liquidated damages,* prin care părţile stabilesc în prealabil daunele-interese care urmează a fi plătite în cazul încălcării contractului. Dacă totuşi suma convenită ca *liquidated damages* nu constituie o relaţie rezonabilă cu valoarea pierderii probabile, care este sau rezultă din încălcare (*beach*), nu poate fi aplicată ca o penalitate. *Penalty* este stipulaţia contractuală prevăzută pentru a descuraja o parte să încalce prevederile contractului şi de a o pedepsi în caz de încălcare[63].

Unii autori[64] definesc clauza penală ca fiind convenţia accesorie prin care părţile determină anticipat echivalentul prejudiciului suferit de creditor ca urmare a neexecutării, executării cu întârziere ori necorespunzătoare a obligaţiei, de către debitorul obligaţiei. Clauza penală poate fi inserată în contract sau poate fi exprimată sub forma unei convenţii accesorii contractului, dar care trebuie să fie încheiată înaintea producerii prejudiciului. Clauza penală poate fi prevăzută pentru neexecutarea obligaţiei, pentru neexecutarea ei cu întârziere sau pentru cazul executării necorespunzătoare a obligaţiei.

S-a remarcat[65] că dobânda convenţională îmbracă forma clauzei penale pentru întârzierea în executarea obligaţiilor având ca obiect sume de bani.

Obiectivul clauzei penale este[66] de a exercita o presiune asupra debitorului, ameninţându-l cu o sancţiune (în general, de natură pecuniară) într-o sumă, deseori net superioară prejudiciului care poate să survină în caz de neexecutare.

Clauza penală prezintă o vădită utilitate, şi anume[67]: dispensează pe creditor de sarcina dovedirii existenţei şi cuantumului prejudiciului; evită discuţiile şi dificultăţile evaluării judiciare a daunelor-interese; iar dacă daunele convenite sunt substanţiale, clauza constituie şi un mijloc de constrângere a debitorului la executarea obligaţiei.

În doctrina juridică[68], sunt evidenţiate următoarele condiţii de validitate ale clauzei penale:

a) Clauza penală trebuie să fie încheiată în formă scrisă. Nerespectarea formei scrise atrage nulitatea clauzei penale[69].

b) Fiind o convenţie, dar cu caracter accesoriu faţă de convenţia din care rezultă obligaţia principală, ea trebuie să îndeplinească toate condiţiile de validitate ale convenţiilor.

c) Clauza penală trebuie să fie prevăzută expres în contract, ea nefiind niciodată implicită.

d) Se acordă penalităţi numai când cuantumul acestora este stabilit, evaluarea anticipată a prejudiciului fiind de esenţa clauzei. Părţile pot stabili cuantumul penalităţii fie forfetar, procentual din valoarea obiectului obligaţiei neexecutate – ceea ce constituie regula în practică –, fie printr-o sumă globală.

e) Clauza de penalităţi moratorii este operantă numai dacă în contract s-a precizat o scadenţă determinată pentru plata de către debitor a obligaţiei sale, în funcţie de care să se stabilească dacă este sau nu în întârziere.

Clauza penală prezintă următoarele caractere juridice[70]:

a) Este o convenţie, dar cu caracter accesoriu faţă de convenţia din care rezultă obligaţia principală. Fiind o convenţie accesorie, se aplică principiul *accesorium sequitur principale*, adică dacă obligaţia principală nu este valabilă, nici clauza penală nu este valabilă. Nevalabilitatea clauzei penale însă nu atrage nevalabilitatea obligaţiei principale.

b) Clauza penală determină anticipat cuantumul prejudiciului în caz de neexecutare a obligaţiei, dar

nu creează pentru debitor posibilitatea de a se libera printr-o altă prestaţie decât cea principală. Debitorul nu are un drept de opţiune între executarea obligaţiei principale şi plata clauzei penale, deci el nu poate refuza executarea obligaţiei principale, oferind clauza penală. Clauza penală intervine doar dacă neexecutarea obligaţiei provine din culpa debitorului.

c) Clauza penală fixează anticipat valoarea prejudiciului cauzat creditorului prin neexecutare, astfel că creditorul este dispensat de a dovedi prejudiciul suferit, deci există prezumţia de prejudiciu care este irefragabilă, *juris et de jure*, adică nu poate fi înlăturată.

d) Cuantumul daunelor evaluate de părţi prin clauza penală poate fi modificat de instanţă în anumite situaţii. Astfel, Codul civil al Republicii Moldova prevede[71] că, în cazuri excepţionale, luându-se în considerare toate împrejurările, instanţa de judecată poate dispune reducerea clauzei penale disproporţionat de mari. La reducerea clauzei penale, trebuie să se ţină cont nu numai de interesele patrimoniale, ci şi de alte interese, ocrotite prin lege, ale creditorului. Nu se admite reducerea penalităţii în cazul în care aceasta a fost plătită. Şi *Principiile UNIDROIT* prevăd[72] că, în ciuda oricărei înţelegeri contrare, suma penalităţilor specificată în contract poate fi redusă la una rezonabilă, atunci când este exagerat de mare faţă de prejudiciul rezultat din neexecutare şi având în vedere celelalte circumstanţe.

e) Clauza penală prevăzută pentru neexecutare nu poate fi cumulată cu executarea în natură, dar clauza penală prevăzută pentru întârziere în executare poate fi cumulată cu executarea în natură, creditorul putând cere atât executarea în natură, cât şi clauza penală.

f) Clauza penală este datorată, dacă sunt îndeplinite condiţiile acordării de despăgubiri: culpa debitorului, el putând face dovada clauzelor exoneratorii de răspundere; punerea în întârziere a debitorului, cu excepţia când este de drept pus în întârziere; neexecutarea, executarea cu întârziere ori necorespunzătoare a obligaţiei. Prejudiciul este prezumat.

g) Creditorul obligaţiei cu clauză penală este un creditor chirografar, deci fără drept de preferinţă, care vine în concurs cu ceilalţi creditori chirografari ai aceluiaşi debitor.

În doctrina juridică[73], sunt evidenţiate ***următoarele funcţii ale clauzei penale***:

a) Clauza penală are o *funcţie de compensare (reparatorie)*, ea stabilind anticipat cuantumul daunelor datorate de debitor în cazul neexecutării sau executării cu întârziere a contractului. Clauza penală are menirea de a compensa prejudiciul suferit de creditor prin neonorarea obligaţiilor contractuale de către debitor, făcând parte din mecanismul răspunderii pentru neexecutarea contractului. Implicit creditorul este scutit de obligaţia de a dovedi întinderea daunelor suferite, ceea ce este de natură a înlătura şi dificultăţile de probă în materie.

b) Clauza penală are o *funcţie sancţionatorie,* rolul său fiind acela de a prestabili răspunderea contractuală a debitorului care nu şi-a îndeplinit obligaţia. Această funcţie rezultă din faptul că penalitatea se plăteşte independent de întinderea pejudiciului, putând să depăşească limitele acestuia, şi chiar în lipsa oricărui prejudiciu.

c) Clauza penală îndeplineşte *funcţia de garanţie*, cât priveşte executarea obligaţiei principale, prin faptul că perspectiva consecinţelor neexecutării obligaţiilor contractuale îndeamnă pe debitor la executarea reală a contractului.

d) Clauza penală are şi o *funcţie de evaluare*. Clauza penală apare ca modalitate de evaluare convenţională anticipată a prejudiciului care poate fi cauzat creditorului prin neexecutarea obligaţiei şi, respectiv, a întinderii reparaţiei sub formă de despăgubiri pe care debitorul o datorează creditorului.

e) Clauza penală are şi o *funcţie de stimulare* a debitorului la o conduită corectă. Făcând din plata penalităţii o consecinţă inevitabilă a încălcării obligaţiilor contractuale, clauza penală îşi învederează rolul său mobilizator, determinând părţile la executarea reală a contractelor. Clauza penală este un stimul pentru executarea la timp şi în modul corespunzător a obligaţiilor contractuale[74].

f) Clauza penală prezintă şi o *funcţie limitativă de răspundere*, deoarece de regulă este stabilit un nivel maxim al despăgubirilor. Totuşi, se atrage atenţia[75], că această funcţie nu duce la asimilarea clauzei penale cu o convenţie limitativă de răspundere, deoarece în cazul clauzei penale, creditorul este dispensat de obligaţia de a dovedi existenţa şi cuantumul prejudiciului suferit, ceea ce nu se întâmplă în cazul convenţiei limitative de răspundere. Asemănarea constă numai în faptul că în ambele cazuri dezdăunarea nu poate depăşi valoarea maximă convenită de părţi, dacă în cazul clauzei penale părţile nu au stabilit altfel.

Note:

[1] Filipescu Ion P., Filipescu Andrei I., *Drept civil. Teoria generală a obligaţiilor*, Bucureşti, Actami, 2000, p.196.

[2] Institutul Internaţional pentru Unificarea Dreptului Privat este o organizaţie interguvernamentală, independentă cu sediul la Roma. UNIDROIT a fost înfiinţat în anul 1926, ca organ auxiliar al Societăţii Naţiunilor, activitatea sa încetând odată cu desfiinţarea organizaţiei mondiale. În anul 1940, Institutul a fost reînfiinţat în baza Statutului, care de fapt constituie un acord interstatal. Pentru informaţii generale a se vedea http:// www.unidroit.org.

[3] Art.7.1.1.

[4] Codul a fost adoptat la 6.06.2002 şi a fost publicat în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 82-86 din 22.06.2002. Codul este pus în aplicare începând cu 12.06.2003.

[5] Art.602 alin.(2).

[6] A se vedea: Sitaru Dragoş-Alexandru, Buglea Claudiu Paul, *Dreptul comerţului internaţional:* Tratat, Partea generală, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2008, p.567-593; Filipescu Ion P., Filipescu Andrei I., *op.cit.,* p.197-208; Richard A. Mann, Barry S. Roberts, *Smith and Roberson's Business Law*, Ninth Edition, West Publishing Company, St. Paul, MN, 1994, p.391-411; Albu Ioan, *Drept civil. Contractul şi răspunderea contractuală*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1994, p.252-254; Băieşu A., *Contractele comerciale internaţionale*: Suport de curs, CEP USM, Chişinău, 2007, p. 229-258; Gribincea Lilia, *Contractul comercial de vânzare-cumpărare internaţională,* Reclama, Chişinău, 2002, p.149-152;. Băieşu A., *Sancţiunile neexecutării contractului în dreptul comerţului internaţional,* CEP USM, Chişinău, 2011, p.78-167; Corhan Adriana, *Repararea prejudiciului prin echivalent bănesc*, Lumina Lex, Bucureşti, 1999, p.68-78.

[7] Republica Moldova a aderat la Convenţie prin Hotărârea Parlamentului nr.115-XIII din 20.05.1994.

[8] Art.59.

[9] Art.45, alin.(3).

[10] Art.47.

[11] Art.61, alin.(3).

[12] Art.63, alin.(1).

[13] Art.7.1.5.

[14] Art.602, alin.(1).

[15] Corhan Adriana, *op.cit.,* p.71.

[16] Art.77.

[17] Mann Richard A., Roberts Barry S., *op. cit.,* p.395.

[18] Corhan Adriana, *op.cit.,* p.71.

[19] Albu Ioan, *op. cit.,* p.254.

[20] Ghiţă Daniel, Ghiţă Oana Cătălina, *Natura juridică a daunelor cominatorii,* articol plasat pe site-ul: http://drept.ucv.ro/RSJ/Articole/2009/RSJ1/A04GhitaDaniel.pdf, accesat la 25.11.11.

[21] Băieşu A., *op. cit.,* 2011, p.130.

[22] Gaillard E., *Trente ans de Lex Mercatoria. Pour une application sélective de la methode des principes généraux du droit,* în *Journal du Droit International,* 1995, p.5-30, citat de A. Băieşu în *op. cit.,* 2011, p.130-131.

[23] Richard A. Mann, Barry S. Roberts, *op. cit.,* p.391.

[24] *Ibidem.*

[25] Atiyah P.S., *An introduction to the Law of Contract.* 5th Edition, Clarendon Press, Oxford, 1995, p.444.

[26] Richard A. Mann, Barry S. Roberts, *op. cit.,* p.391.

[27] Marsh P.D.V., *Comparative contract law: England, France, Germany.* Gower Publishing, Hampshire, 1994, p. 313.

[28] Treitel G.H., Treitel G.H., *The law of contract,* Sweet &Maxwell, London, 1999, p.876.

[29] Atiyah P.S., *op. cit.,* p.465.

[30] Art.7.4.2., alin.(1).

[31] Corhan Adriana, *op.cit.,* p.59.

[32] Sitaru Dragoş-Alexandru, Buglea Claudiu Paul, Stănescu Şerban-Alexandru, *op.cit.,* p.569-571 şi Hot. C.A.B. citate acolo.

[33] Art.75.

[34] Art.76, alin.(1).

[35] Art.7.4.5.

[36] Hot. C.A.B. nr.52/25, martie 1999, în *Revista de Drept Comercial,* nr.7-8/1999, Lumina Lex, Bucureşti, 1999, p.252.

[37] Art.7.4.6.

[38] Art.76, alin.(2).

[39] Băcanu I., *Regimul juridic al dobânzilor*, Lumina Lex, Bucureşti, 1995, p.19.

[40] Richard A. Mann, Barry S. Roberts, *op. cit.,* p.395.

[41] Băieşu A., *op. cit.,* 2011, p.135.

[42] Richard A. Mann, Barry S. Roberts, *op. cit.,* p.396.

[43] Băieşu A., *op. cit.,* 2011, p.135.

[44] Art.77.

[45] Art.7.4.8.

[46] Legea nr.287/2009 privind Codul civil a fost publicată în *Monitorul Oficial al României,* Partea I, nr.511 din 24 iulie 2009. Legea nr.71/2011 pentru punerea în aplicare a Legii nr.287/2009 privind Codul civil a fost publicată în *Monitorul Oficial al României,* Partea I, nr.409 din 10 iunie 2011. Codul civil a intrat în vigoare la 1 octombrie 2011.

[47] Art.1544.

[48] Art.7.4.11.

[49] Art.587, alin.(1).

[50] Art. 7.4.12.

[51] Art.78.

[52] Art.585.

[53] Art.7.4.9.

[54] Art.1545.

[55] Art.7.4.9., alin.(2).

[56] Sitaru Dragoş-Alexandru, Buglea Claudiu Paul, Stănescu Şerban-Alexandru, *op.cit.,* p.583.

[57] Cărpenaru Stanciu D., *Drept comercial român*, Ediţia VII, Universul Juridic, Bucureşti, 2007, p.480.

[58] Art.7.4.10.

[59] Art.624, alin.(1).

[60] Art.1548, alin.(1).

[61] Art.7.4.13.

[62] Restatement, Second, of Contracts, Section 356.

[63] Richard A. Mann, Barry S. Roberts, *op. cit.,* p.394.

[64] Filipescu Ion P., Filipescu Andrei I., *op.cit.,* p.206.

[65] Sitaru Dragoş-Alexandru, Buglea Claudiu Paul, Stănescu Şerban-Alexandru, *op.cit.,* p.585.

[66] Băieşu A., *op. cit.,* 2011, p.184.

[67] Albu Ioan, *op*. cit., p.255.

[68] A se vedea Sitaru Dragoş-Alexandru, Buglea Claudiu Paul, Stănescu Şerban-Alexandru, *op.cit.*, p.585-586 şi Hot. C.A.B. citate acolo; Băieşu A., *op. cit.*, 2007, p.41-56.

[69] *Codul civil al Republicii Moldova,* art.625.

[70] A se vedea Filipescu Ion P., Filipescu Andrei I., *op. cit.,* p.207-208 şi autorii citaţi acolo.

[71] Art.630.

[72] Art.7.4.13.

[73] Sitaru Dragoş-Alexandru, *op.cit.,* 2008, p.588; Băieşu A., *op. cit.,* 2011, p.185 şi autorii citaţi acolo.

[74] Adam I., *Teoria generală a obligaţiilor,* Editura All Beck Bucureşti, 2004, p.428.

[75] Dragoş-Alexandru Sitaru, *op.cit.,* 2008, p.588.